

דף נט

קג. א. העובדים למים, של רבים או של היחיד – האם אסרום בהנאה?

ב. תורמסין שבושלו ע"י נכרים – האם מותרים באכילה?

ג. מה דין הולכת ענבים לגת בסלים ובגיגיות על ידי נכרי?

א. מים הנעבדים; של רבים אינם נאסרים. ושל יחיד (כגון שנובעים בשטחו הפרטי ואינם יוצא החוצה. ע' תוס' כאן ולעיל מז), אם היו מחוברים – אינם נאסרים, ואם תלשם הגל – הרי זה כאבני הר שנדלדלו מעצמם שנחלקו בדבר החכמים (כדלעיל מז). תלשם אדם, כגון שטפחם בידי, ועבדם – נאסרו.

ב. לפי לשון אחת, התורמוס אסור משום 'בשולי עכו"ם', מפני שאינו נאכל כמות שהוא חי. ואולם ר' יוחנן נקט כפי לשנא בתרא דרב, שכל שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת – מותר, ובכלל זה התורמוס (וכן הלכה).

ג. הולכת ענבים לגת ע"י עכו"ם; רב כהנא אסר הדבר לכתחילה משום הרחקה.

לפרוש רשב"ם, האיסור הוא משום מגע היין הזולף על הענבים המתמעכים בסל. ולפרוש ר"י הולכת הענבים ודאי מותרת, והשאלה היתה על זריקתם לגת כאשר היין שבתוכו כבר החל להמשך [למשנה אחרונה, שמאותה שעה שם 'יין' עליו להאסר]. ואסר רב כהנא לכתחילה [הגם שזריקה בעלמא אינה אוסרת], כעין מזיגת מים ליין שאסרוהו משום הרחקה. והריטב"א צידד שאפילו אם היין שבגת לא החל להימשך – אסור, שלא חילקו חכמים. ועוד כתב שאין חילוק בין מוליך ענבים שהיין נסחט מהם ובין ענבים יבשים, שלא חילקו חכמים.

קד. מה הדין במקרים הבאים?

א. אתרוג נפל לחבית יין, וזינק נכרי והושיט ידו ליין לתפוש אתרוג שלא ישקע בו.

ב. חבית שניקבה וקפץ הנכרי וחסם את הנקב באצבעו מבחוץ.

ג. נכרי שנסך יינו של ישראל בכוונה, האם מותר ליטול ממנו דמי היין שהופסד? ומה הדין כשניסכו שלא בפני עבודת כוכבים?

א. הכנסת היד להציל אתרוג שנפל ליין, לא אסרה את היין בהנאה [אבל בשתיה אסור אף שלא בכוונה, כנ"ל נח]. אך לאחר שתפס אתרוג יש לחוש שמא ישכשך לשם ניסוך, ועל כן צריך לתפוש את ידו במקומה ולרוקן את החבית ללא שיזיז את ידו.

נחלקו הראשונים בטעם הדבר שלא נאסר היין בהנאה בהכנסת היד; מפני שטרוד הגוי בתפיסת אתרוגו ואין דעתו לניסוך (תוס'), או משום שנחשב כמגע שלא בכוונה (רשב"ם). ור"ת העמיד באופן שכשהכניס ידו לא ידע שיש שם יין אלא כסבור משקה אחר. כתב הראב"ד, אם אחר שהכניס ידו נודע לו שהוא יין, ומיד משך ידו ממנו – מותר בהנאה, כיון שתחילת נגיעתו היתה שלא בכוונה, ומיד שידע הוציאה, הרי מחשבתו ניכרת שלא נתכוין לנסך.

ב. נכרי שסתם את הנקב שבחבית בנתינת אצבעו על פיו; אם הנקב בצד החבית, לפי לשון אחת אסר רב פפא בשתיה רק את היין שכנגד מקום הנגיעה, אבל לא את שאר היין, שסובר אין חיבור לצדדים. וגם אין שייר כאן שכשוך שיאסור בהנאה – כיון שמגעו מבחוץ. ולפי לשון אחרת אסר רב פפא בשתיה את כל היין שמעל הנקב, כיון שכולו נמשך ויוצא דרך שם נחשב זה כחיבור, אבל לא היין שמתחת. ואמרו שזה תואם לדעת רבי יהודה, אבל לחכמים הכל אסור בשתיה משום חיבור (רש"י).

א. התוס' כתבו שבשתיה אין חולק שהכל אסור, שאי אפשר שמקצת מן החבית מותרת בשתיה ומקצתה אסורה. אבל בהנאה אין לאסור אלא את היין שמעל הנקב (ללשנא בתרא), כיון שכל אותו יין מתנענע ביציאת היין דרך הנקב, סתימתו שם נחשבת כמגע בכל היין שמעל הנקב.

ב. רש"י ותוס' נקטו שהלכה כחכמים ודלא כרב פפא, הלכך הכל אסור בשתיה לפרש"י, או אף בהנאה לפהתוס'. [רש"י נימק זאת מפני שהעמדנו דבריו כדעת היחיד והלא הלכה כרבים. ואעפ"י שלעתים פוסקים האמוראים כחיד בניגוד לרבים, כאן אפשר שלא שמע האמורא את הברייתא, ואילו היה שומע היה נוקט כרבים – לכך יש לפסוק כדברי הרבים. כן פרשו התוס'. ואילו לדעת רבנו תם היה לנו לפסוק כאמורא וכדברי היחיד [אם לא מטעם אחר, שנראה שרבא חולק על רב פפא והלכה כמותו (וע' גם ברשב"א ברכות כ שהלכה כרבא כנגד רבינא מפני שהיה רבו)]. וכן נחלקו בכיוצא בזה בהלכה אחרת, הרא"ש (פ"ק דב"ב מב) ומהרי"ח (מובא בהג"א שם)].

הרי"ף והרא"ש פסקו כרב פפא [שאף אם ננקוט כדברי ר"ת שרבא חולק, הלכה כר"פ שהיה אחריו. רא"ש], הלכך היין שלמעלה מהנקב אסור בהנאה והיין שלמטה אסור בשתיה ומותר בהנאה (רא"ש – כפרוש התוס' בדברי ר"פ. [וצריך לישב פסק הרא"ש עם דבריו בפ"ק דב"ב הנ"ל שכתב שאין לפסוק כאמורא שהעמידו דבריו כחידאה].

כשהנקב בפה החבית למעלה, או בשוליה – לכו"ע כל היין אסור, מטעם בסיס ליין שנגע בו (כשהנקב למעלה), או משום שהיין כולו עומד לצאת דרך הנקב (כשהנקב למטה), והרי זה חיבור. אפילו בנקב שבצד, אם הכניס העכו"ם אצבעו לתוך החבית, או אף אם הכניס ברו, הרי זה כדיון נקב בשוליה וכל החבית נאסרה (תוס'). וכן הביאו בשם רש"י. ונחלקו הדעות אם נגיעה ע"י דבר אחר, כגון בהכנסת ברו, נאסר היין רק בשתיה או אף בהנאה, כמובא לעיל).

ג. נכרי שנסך יינו של ישראל ואסרו בהנאה, אמר רב אשי: מותר לבעליו למכור היין לאותו נכרי הגם שאסור למכרו לאחרים, לפי שנוטל את דמי היין המותר שהפסידו הנכרי, ואין זה נחשב דמי איסורי הנאה. לדברי רבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא, מותר למכרו לכל נכרי, שאין יכול לאסור דבר שאינו שלו אפילו ע"י מעשה (ע' חולין מא). ואם ניסך שלא בפני עבודת כוכבים, מתירים מטעם נוסף – שאינם מנסכים יין אלא בפני עכו"ם.

הלכה כחכמים האוסרים בהנאה, אף בניסך שלא בפניה (עב"ח יו"ד רכג). ויש שנקטו כריב"ב לענין ניסוך שלא בפני עכו"ם, שמסתבר טעמם (רישב"א בשם רא"ה. ומ"מ אם אסור בשתיה, ואם נגעו ביין עצמו אסור בהנאה מדרבנן. ערמב"ן ורישב"א).